

Л. Притуляк

м. Харків

**ЕТАП ШИРОКОГО ВИКОРИСТАННЯ МЕТОДІВ
МАТЕРІАЛЬНОГО ЗАОХОЧЕННЯ ДОШКІЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ
ДО САМОВДОСКОНАЛЕННЯ (80-ТІ – 90-ТІ РР. ХХ СТ.)**

Анотація. У статті розглянуто характерні особливості матеріального та морального заохочення через аналіз історичних подій, тенденцій, форм та методів заохочення дошкільних працівників до самовдосконалення.

Автор зазначає, що впродовж 90-их рр. тривав активний процес перегляду загальних підходів до стимулювання розвитку всіх форм заохочення, визначення нових концептуальних засад розвитку цих питань.

Ключові слова: методи, заохочення, самовдосконалення, дошкільні працівники.

Л. Притуляк

**ЭТАП ШИРОКОГО ИСПОЛЬЗОВАНИЯ МЕТОДОВ МАТЕРИАЛЬНОГО
ПООЩРЕНИЯ ДОШКОЛЬНЫХ РАБОТНИКОВ К САМОСОВЕРШЕНСТВОВАНИЮ
(80-Е - 90-Е ГГ.)**

Аннотация. В статье рассмотрены характерные особенности материального и морального поощрения через анализ исторических событий, тенденций, форм и методов поощрения дошкольных работников к самосовершенствованию. Автор отмечает, что на протяжении 90-х гг. продолжался активный процесс пересмотра общих подходов к стимулированию развития всех форм поощрения, определения новых концептуальных основ развития этих вопросов.

Ключевые слова: методы, поощрение, самосовершенствование, дошкольные работники.

**STEP WIDESPREAD USE OF INCENTIVE COMPENSATION PRACTICES
OF PRESCHOOL STAFF SELF-IMPROVEMENT (80 - 90-IES OF XX
CENTURY)**

Annotation. In the paper considers the characteristics of the material and moral incentives through analysis of historical events, trends, forms and methods of encouraging employees to pre-cultivation. The author notes that during the 90th he took an active process of review common approaches to the promotion of all forms of promotion, identifying new conceptual foundations of these issues.

Keywords: methods, promotion, self-improvement, preschool workers

Постановка проблеми. Актуальність обраної проблеми обумовлено низько суперечностей між: глибокими теоретичними наробками стосовно сутності, шляхів, форм і методів заохочення дошкільних працівників до самовдосконалення й недостатнім їх використанням у сучасній практиці ДНЗ; накопиченим досвідом заохочення дошкільних працівників до самовдосконалення й відсутністю його узагальнення з метою критичної оцінки й застосування в сучасних умовах; постійним підвищенням вимог до дошкільних працівників, їх підготовки, професійних і особистісних якостей і недостатньою увагою науковців до визначення й подальшого використання форм та методів їхнього заохочення до самовдосконалення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У наукових дослідженнях підкреслюється діалектична єдність особистісного та професійного аспектів самовдосконалення (І. Донцов, В. Лозовий, В. Тертична та ін.), обґрунтовується зв'язок самовдосконалення з творчістю, суб'єктивністю, самореалізацією людини (М. Бердяєв, В. Губін, А. Маслоу, В. Соловйов, С. Франк, Е. Фром та ін.), виявляється співвідношення об'єктивного і суб'єктивного, виховання й самовиховання, освіти й самоосвіти, а також педагогічного керівництва останніми (А. Айзенберг, Л. Буєва, Г. Глезерман, Теорія та методика управління освітою, №10, 2013

А. Громцева, І. Донцов, С. Єлканов, С. Ковальов, О. Кочетов, О. Малихін, Л. Рувінський, Г. Сериков, В. Шпак та ін.), висвітлюється проблема особистісного та професійного розвитку в системі педагогічної майстерності та творчості (Н. Гузій, І. Зязюн, В. Кан-Калик, Н. Кічук, Ю. Кулюткін, М. Лазарєв, Л. Мітіна, С. Сисоєва та ін.).

Мета статті – розглянути характерні особливості матеріального та морального заохочення через аналіз історичних подій, тенденцій, форм та методів заохочення дошкільних працівників до самовдосконалення.

Виклад основного матеріалу. Значну роль у стимулюванні підвищення якості роботи дошкільних закладів і розповсюдженні кращого педагогічного досвіду продовжували відігравати Виставки досягнень народного господарства СРСР і УРСР. Протягом 1980-1984 рр. на ВДПГ СРСР і ВДПГ УРСР суспільне дошкільне виховання України було презентоване 69 експонентами. Представлені українськими педагогами матеріали були оцінені 3 золотими, 6 срібними, 29 бронзовими медалями й 15 дипломами. Так, найвищі нагороди ВДНГ СРСР – Золоті медалі й Дипломи I ступеня здобули: дошкільний заклад №50 із м. Одеси за експозицію на тему «Корекційно-виховна робота з дітьми з вадами зору», ясла-садок №90 м. Сімферополя («Організація роботи фізичного виховання дітей») та Уманський райвно Черкаської області («Удосконалення роботи сільських дошкільних закладів») [5].

Заохочення дошкільних працівників до самовдосконалення 1981 р. реалізувалося у високу професійну майстерність, невтомний творчий пошук сотень наймолодших вихователів, які отримали Почесні грамоти за «Успіхи в роботі»: Н. Загрудна, Н. Соллник, Т. Ворожцова, Н. Алуф, Т. Яремченко, Г. Іщенко (м. Запоріжжя). Значно підвищився рівень педагогічної майстерності завідуючих дошкільними закладами. Зрілими керівниками колективів зарекомендували себе та отримали грамоти та подяки за роботу К. Гежа (дошкільний заклад радгоспу «Іванівка»), Л. Фоменко (дошкільний заклад «Берізка» Новомиколаївського району), Л. Романенко (дошкільний

заклад №1 Приазовського району), К. Ларченко (дошкільний заклад колгоспу ім. Леніна Мелітопільського району) [1].

Працівники дошкільних закладів підвищують свою ділову кваліфікацію на річних курсах, семінарах, семінарах-практикумах, методичних об'єднаннях.

На основі аналізу першоджерел було з'ясовано, що вперше 1981 р. для розвитку заохочення дошкільних працівників було запроваджено перший етап профорієнтаційної роботи – попередня роз'яснювальна робота в школах. Для ознайомлення учнів 7-8 класів із майбутньою професією вихователя використовувалося насамперед шефство школи над дошкільними закладами, екскурсії до дитячих садків, спільні походи, концерти самодіяльності на шкільних святах і виступи старших на ранках у дитячих закладах, обмін сувенірами, залучення школярів до участі в суботниках на території дитячих садків, бесіди про професію вихователя й педагога.

Підсумовуючи все вищезазначене, можемо дійти висновку, що в республіці було чимало педагогів, робота яких заслуговувала на вивчення й запозичення.

«Кожного педагога-наставника зобов'язували навчати молодого вихователя правильних прийомів виховного впливу на дітей, допомагати підвищувати політичний і загальноосвітній рівень, обладнувати навчально-виховний процес, оволодівати методикою педагогічної пропаганди. Вихователі С. Дорожко, А. Мущинська, М. Куликова, К. Бондаренко, Ж. Таранушенко є прикладами для молодих і проводять індивідуальну й колективну роботу з ними. Рада наставників цікавиться життям молодих працівників, їхнім побутом, дозвіллям, активізує заняття спортом» [6].

Для визначення сутності мотивації дошкільних працівників до самовдосконалення необхідно також наголосити на важливості організації спортивних майданчиків, метою побудови яких було поліпшення умов для фізичного виховання дітей, проведення фізкультурних занять із дошкільними працівниками.

1984 р. за активну участь в огляді-конкурсі Почесними грамотами Міністерства освіти УРСР і Спорткомітету нагороджені 54 педагогічні колективи та 15 працівників закладів народної освіти, шефських та інших організацій [2].

Досліджуючи зазначену проблему, вважаємо за доцільне розглянути роль профспілкових комітетів дошкільних закладів у заохоченні дошкільних працівників до самовдосконалення. Профспілкові комітети добре усвідомлювали вирішальну роль заохочення в мобілізації педагогічних колективів на успішне виконання завдань, поставлених перед наставниками дошкільних працівників урядом країни.

Розглядаючи розвиток питань заохочення дошкільних працівників до самовдосконалення, вважаємо за доцільне проаналізувати постанову «Про подальше поліпшення суспільного дошкільного виховання й підготовку дітей до навчання в школі» від 19 травня 1984 р., що передбачала забезпечення широкого розвитку соціалістичного змагання з метою підвищення ефективності й якості роботи дошкільного закладу [3].

Постановою передбачалося здійснення цілої низки заходів. Так, Міністерству освіти СРСР і Академії педагогічних наук СРСР було доручено розробити і запровадити нову програму виховання й навчання дітей у дитячому садку, програмно-методичні документи, підручники й навчальні посібники. Постановою були також визначені завдання щодо необхідності покращення форм професійних заохочень дошкільних працівників до самовдосконалення через розвиток педагогічної теорії. Академії педагогічних наук СРСР, науково-дослідним інститутам педагогіки, відповідним кафедрам педагогічних інститутів було доручено активізувати здійснення фундаментальних досліджень, спрямованих на розробку проблем дошкільної педагогіки й психології, на вивчення основних закономірностей розвитку дітей дошкільного віку [5].

У другій половині 80-их рр. питання заохочення дошкільних працівників до самовдосконалення продовжували досить динамічно

розвиватися кількісно і якісно. Для цього склалися відповідні організаційно-педагогічні умови. Так, 1987 р. в Україні налічувалося 2310 дитячих садків, у яких виховувалося 2700000 дітей (60,3% від загальної кількості дітей дошкільного віку) [5].

Дієвим методом та формою заохочення дошкільних працівників до самовдосконалення на досліджуваному етапі була й залишається атестація ДНЗ загалом та дошкільних працівників зокрема, за результатами якої працівникам дошкільної освіти присвоювалися звання «старшого вихователя» або «вихователя-методиста».

Актуальною також у досліджуваній період була така форма професійного заохочення, як конференції дошкільних працівників різних рівнів. Суттєвою подією 1985 р. була конференція соціалістичних країн із дошкільного виховання, яку проводили Міністерство освіти й Академія педагогічних наук СРСР.

Досліджуючи проблему заохочення дошкільних працівників до самовдосконалення на цьому етапі, слід зазначити, що 1989 р. оновлені процеси відбуваються суперечливо, складно, у протиборстві старого й нового. Демократичні форми роботи дедалі впевненіше входять в освітянське життя, перші паростки демократичних принципів управління дошкільним вихованням уже заявили про своє існування.

При дошкільних закладах створювалися ради, які очолювали авторитетні люди – голови колгоспів, сільських або селищних Рад народних депутатів. Члени її, крім обговорення господарської діяльності й надання відповідної допомоги садку, періодично займалися розглядом питань заохочення дошкільних працівників до самовдосконалення, заслуховували звіти завідуючої, вихователів, надавали рекомендації щодо покращення форм та методів заохочення.

У межах цього дослідження не можемо не звернути уваги на матеріальне заохочення дошкільних працівників до самовдосконалення. Так, відділ праці й заробітної плати Міністерства освіти УРСР 1984 р.

встановив доплати за суміщення професій та розширення зони обслуговування.

Досліджуючи розвиток питань заохочення дошкільних працівників до самовдосконалення в період 1991-2000 рр., слід зазначити, що зміни соціально-економічного та культурного життя України в 90-их рр. ХХ ст. трансформували цілі та завдання національної педагогічної науки й практики, що у свою чергу привело до перегляду концептуальних положень щодо виховання, навчання й розвитку дітей дошкільного віку. Усе це стимулювало науково-педагогічні дослідження, що відповідали вимогам часу.

На цьому історичному етапі дошкільна освіта знайшла своє утвердження у важливих для створення та розвитку системи документах, зокрема в Законі України «Про освіту» (1991), Державній національній програмі «Освіта» (Україна ХХІ століття) (1992), «Концепції дошкільного виховання в Україні» (1993), «Концепції національного виховання» (1994), державному паспорті дошкільної освіти – Базовому компоненті дошкільної освіти (1999), Законі України «Про національну освіту» (2001). Цими законодавчими компонентами було сформовано освітню систему «країни, проголошено, що дошкільна освіта й навчання здійснюються в сім'ї та в дошкільних комунальних закладах у взаємодії із сім'єю, визначено принципи, на яких ґрунтується дошкільна освіта, головні завдання дошкільної освіти».

Хоча Україна отримала в спадок досить розвинуту мережу дошкільних навчальних закладів, більшість з яких були відомчими, складна економічна ситуація 90-их років негативно позначилися на роботі дитячих садків, що призвело до скорочення їх мережі. Ще одним чинником, який призводив до зменшення кількості дошкільних закладів, стало поступове скорочення протягом 90-их рр. народжуваності. Причина цього явища також полягала в економічній нестабільності в країні.

Але слід зазначити, що 1992 р. вперше за весь досліджуваний період припинилося розширення мережі дитячих садків [4].

У контексті актуалізації проблеми забезпечення дошкільної галузі висококваліфікованими кадрами було здійснено перші спроби запровадження нових та оновлених форм професійного заохочення. Так, 1992 р. було проведено перший в історії дошкільного виховання обласний конкурс «Вихователь-92» (у м. Харкові), організований обласним комітетом з народного виховання й інститутом удосконалення вчителів. Це були також перші спроби підвищити престиж професії.

Аналізуючи події цього періоду, необхідно зазначити, що повного руйнування системи суспільного дошкільного виховання значною мірою вдалося уникнути завдяки передачі відомчих дитячих садків до комунальної власності. Уряд відповідною Постановою (№222 від 19 лютого 1996 р.) рекомендував місцевим органам влади брати у своє підпорядкування відомчі дитячі садки, яких підприємства бажали позбутися. Але цей процес відбувався досить повільно. 1996 р. по Україні було передано до комунальної власності лише 471 дошкільний заклад [4].

Однак у досліджуваний період чітко визначилися й позитивні тенденції подальшого розвитку питань заохочення дошкільних працівників до самовдосконалення. Упродовж 90-их рр. тривав активний процес перегляду загальних підходів до стимулювання розвитку всіх форм заохочення, визначення нових концептуальних засад розвитку цих питань. Це знаходило відбиття в концепціях, нормативно-правових і програмно-методичних документах.

Висновки. Проведений історико-педагогічний аналіз наукових робіт показав, що другий етап – етап широкого використання методів матеріального заохочення дошкільних працівників до самовдосконалення (80-ті – 90-ті рр. ХХ ст.). Хоча вже незалежна Україна отримала в спадок розгалужену мережу дошкільних закладів, складні соціально-економічні та соціально-політичні умови призвели до звуження мережі. З'явилася

тенденція перетворення постійно діючих садків на сезонні, гостра потреба у кваліфікованих кадрах лишалася. Натомість система середньої спеціальної та вищої освіти розширила свої можливості у сфері підготовки працівників дошкільного профілю – збільшила кількість відділень ВНЗ, спеціальностей та факультетів. Досвід заохочення працівників дошкільної освіти до самовдосконалення попереднього періоду не лишився без уваги й у 1980–90-х рр. ХХ ст. Він був переосмислений відповідно до обставин, які склалися в країні загалом і в системі дошкільної освіти зокрема, та закріплений у нових концепціях, нормативно-правових та програмно-методичних документах.

Провідними формами і методами заохочення дошкільних працівників до самовдосконалення були форми і методи матеріального заохочення: премії, доплати, надбавки, виділення оздоровчих путівок, надання додаткових днів відпочинку, нагородження цінними подарунками; використання якісного оснащення для робочих приміщень. Поряд з ними також використовувались форми і методи морального заохочення: нагородження почесними грамотами, медалями, значками, присвоєння педагогічних звань, оприлюднення досягнень у пресі, педагогічних виданнях, оголошення подяки, відзначення на радах ДНЗ, педрадах тощо; та професійного: збільшення кількості педагогічних відділень ВНЗ, спеціальностей та факультетів, атестація ДНЗ та працівників дошкільної галузі, методичні об'єднання, направлення на проблемні конференції, семінари, курси, науково-практичні конференції, участь у педагогічних виставках, змаганнях, конкурсах, педагогічні читання, демонстрація показових занять, вивчення передового досвіду, взаємовідвідування, колективні перегляди тощо.

Література:

1. Льовіна В. Заохочення та порядок їхнього застосування [Текст] / В. Льовіна // Юридичний журнал. — 2009. — № 1. — С. 102-104.

2. Махова Н. А. Відданість дітям / Н. А. Махова // Дошкільне виховання. – К.: «радянська школа», 1970. – №8 (серпня). – С. 18

3. Мельничук М. І. Виховання дітей дошкільного віку в трудовій діяльності (на матеріалі дошкільних закладів України): дис. ... канд. педагог. наук : 13.00.01 / Міля Іванівна Мельничук. – К., 1996. - 235 с.

4. Міський дитячий сад в Харкові // Дошкольное Воспитание. – 1914. – №2. – С.7

5. Наказ № 46 від 03.02.2003 року Міністерства освіти і науки України про затвердження «Положення про Почесну грамоту» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.mon.gov.ua/images/laws/MON_46.doc.

6. Національна доповідь про стан і перспективи розвитку освіти в Україні / Нац. акад. пед. наук України; [В.П. Андрущенко, І. Д. Бех, М. І. Бурда та ін. ; редкол.: В. Г. Кремень, В. І. Луговий та ін.]; за загал. ред. В. Г. Кременя. – К. : Пед. думка, 2011. – 304 с.